

Tuđa trava je uvek zelenija, a plagijarizam teži - Saopštenje CEON-a

Povodom učestalih poziva da ocenimo legitimnost triju osporenih doktorata domaćih političara i zahteva da to učinimo i za neke druge, imamo potrebu da domaću naučnu i širu javnost ukratko obavestimo o svom stavu prema toj aferi i plagijarizmu uopšte.

Bavimo se plagijarizmom na odgovoran, a ne na estradni način

Nemamo nameru da u medijima ocenjujemo pojedinačne naučne radove. Mi se plagijarizmom bavimo sistematski, u okviru planskih programa i projekata. Na takav način smo do sada proverili više od deset hiljada naučnih radova. Bavimo se tim problemom i istraživački. Sarađivali smo s iParadigme-om u razvoju iThenticate-a vodećeg svetskog softvera za detekciju naučnog plagijarizma. Kao organizaciona članica Komiteta za etiku u izdavaštvu (COPE), međunarodnog naučno-etičkog tela nespornog autoriteta, sasvim dobro smo upoznati sa tzv. dobrom praksom u ocenjivanju i tretmanu plagijarizma. Dnevno dobijamo izveštaje o aferama te vrste širom sveta. Ako smo iz svega toga nešto naučili jeste to da, kada je reč o plagiranju teksta, postoji velika razlika između (a) normativnih definicija plagijarizma, koje se izvode iz standarda citiranja i (b) praktičnih, dijagnostičkih klasifikacija, koje po pravilu uzimaju u obzir oblast nauke, odeljak rada, način navođenja, itd, a samo kao jedno od merila u nizu i obim preuzetog materijala. Kao i svugde drugde, i ovde postoji razlika između (pravne) norme i penalne prakse.

Takođe smo naučili da razlikujemo (1) fazu detekcije tekstualnog plagijarizma, kada se pomoću odgovarajućeg softvera utvrđuje poreklo, obim i distribucija (veličina porcija) preuzetog materijala od (2) faze verifikacije kao ekspertske aktivnosti, koja podrazumeva poznavanje (a) odgovarajuće naučne materije, (b) datih citatnih standarda i (c) razmera (ne)poštovanja tih standarda u datom geokulturalnom i naučnom okruženju. Mi se, stoga, služimo sopstvenim merilima u obe te faze ocenjivanja plagijarizma. Prema našim merilima, a na osnovu detekcije samih uzbunjivača, doktorati Šapića i Malog bili bi podvrgnuti verifikaciji, ali doktorat Stefanovića ne bi. Kratko-jasno, kada bi onoliko sličnosti s drugim izvorima koliko su oni evidentirali u doktoratu Stefanovića bilo dovoljno za ocenu da je reč o plagijatu, dobra polovina naučnih radova u našim društvenim naukama bili bi plagijati.

Pozabavimo se prvim uzrocima, posebno ako su oni u nama

Stekli smo utisak da su uzbunjivači i oni koji su ih bez ikakve rezerve i u svemu podržali impresionirani činjenicom da je reč o političarima. Mi ne delimo tu frustraciju. Nama podjednako smeta kada doktorate nezasluženo dobijaju ćerke, ljubavnice, asistenti-batleri itd., itsl., kao i kada ih dobijaju političari. Štaviše, verujemo da je šteta u slučaju političara manja. Najpre, neuporedivo ih je manje i drugo (i puno važnije) oni ne proizvode nove lažne doktore, nisu u tom položaju.

Mislimo da prauzrok problema nije u političarima koji su svoje doktorate stekli nezasluženo, već u onima koji su im to omogućili. Mislimo da takav odnos treba da ima akademska zajednica i država. Ako je integritet doktorata narušen, a svi znamo da jeste, i ako se to dogodilo krivnjom onih koji doktorate dodeljuju i onih koji su im to odobrili (akreditaciona tela), obaveza je vlasti, da ga uspostavi. Ta obaveza ni po čemu ne bi smela da bude manja od obaveze da se saniraju posledice poplava. Ono što treba zaštititi, doktorat, jeste svenarodno dobro. Lako je pokazati da titular te imovine nije univerzitet, već država. Ona, kao i u slučaju otuđenja drugih vrsta imovine, treba da ga čuva tako što najpre goni

one koji su drugima "pribavili protivpravnu imovinsku korist", pa tek eventualno i one koji su tu korist stekli. Vlada, njeno ministarstvo nadležno za prosvetu i nauku, je dakle u obavezi da u toj stvari nešto učini, tim pre što, ruku na srce, jedino ona to i može.

Ko pokreće istragu najpre pokazuje legitimaciju

Smeta nam izbor osporenih doktorata. Nema veće nepravde od selektivne pravde. Ako se u preispitivanju doktorata već krenulo od političara, zašto baš od ovih i zašto baš od plagijarizma. Srbija nije Nemačka, mnogo je ovde spornih disertacija, a loših nebrojeno. Naravno, pravo je uzbuđivača da prijavljuju ono šta nađu za shodno. Za to smo da im se obezbedi puna pravna i kolegijalna zaštita. Ali smo i za to da oni svoj izbor obrazlože i otklone sve sumnje u moguće druge motive pored onih koji se tiču integriteta nauke. Stali bismo uz njih da su rekli: Evo, nudimo dokaze da u Srbiji ima sumnjivih doktorata. Proverimo ih sve i na kraju, ali nikako ranije, donesimo sud o tome koje među njima valja poništiti.

Onima koji su usredsređeni samo na doktorate političara želimo sve najbolje, ali oni se za nas ne bave problemima nauke i prosvete, već problemima politike. To je područje izvan naše misije, jedno drugo dvorište, mi mislimo da najpre treba počistiti svoje. Licemerno je u Srbiji danas govoriti da političari treba da budu najispravniji, jer tobož jedino takvi mogu da popravljaju srpsko društvo, pa tako i srpsku prosvetu i nauku. Mi mislimo da je obratno, da najpre treba popraviti profesore, kako bi oni stekli kredibilitet dovoljan da s osloncem na glas naroda menjaju političare. Ne znamo koliko je to rešenje izgledno, ali smo sigurni da je jedino takav stav moralno održiv, naravno dok je onaj ko se izjašnjava profesor ili naučnik. Ne znamo za zemlju u kojoj su političari stubovi javnog morala, ali znamo za takve u kojima profesori to jesu, u kojima se njihov glas čuje i gde mu se veruje.

Mi ponešto radimo, ali tamo gde jedino možemo

Mi smo problem plagijarizma u srpskoj nauci pokrenuli davno. U SCIndeksu, nacionalnom citatnom indeksu koji održavamo, evidentirali smo 2009-10. godine čak 11% plagijata raznih formi i razmera. Predložili smo nadležnima, a i javnosti skup od desetak mera za suzbijanje plagijarizma. Umesto da se nešto preduzme, problem je opštom saglasnošću sklonjen pod tepih. Praktično jedini koji su se pokazali spremnima da nešto zaista urade, čak i finansiraju, je četrdesetak uredništava časopisa koji sada redovno proveravaju svoje radove na plagijarizam. Taj program u organizaciji CEON-a obuhvata i druge, ne manje važne vidove kontrole kvaliteta časopisa i radova. Postoje, dakle, ljudi u Srbiji koji polaze od sebe, koji brinu o svom dvorištu i tako, ujedno, o tome šta prolaznici misle o ulici, a stranci o varoši. Mi mislimo da je taj način jedini pravi i da jedino takvi ljudi zaslužuju našu lojalnost i naše vreme. Mogla bi i šira naučna zajednica da im ukaže nešto pažnje, a Ministarstvo bar nekakvu podršku.

Centar za evaluaciju u obrazovanju i nauci (CEON)
Predsednik
dr Pero Šipka